

COMUNA DIECI

Denumiri (comună și satele aparținătoare)

Dieci: *Deakfalva*(1553-1561), *Deacfalwa*(1561), *Deakfalva alia Diecs*(1613 și 1619), în 1622 purta denumirea de *Diaczy*, *alias Deakfalwa*, în anul 1746 se numea *Diecs*, iar ulterior în anul 1786 se numea *Diets*, *Diienci*. Mai târziu la anul 1828 localitatea s-a numit *Dets* iar în 1851 s-a numit *Decs*. La anul 1913 poartă denumirea de *Decse*, *Diecs* iar în anul 1915 poartă denumirea de *Diecs*. Denumirea acestei localități se leagă de numele de „*diac*” sau „*grămătic*” adică om știutor de carte, cărturar sau scriitor de cancelarie după Enciclopedia Minerva.

Cociuba: *Kochioba*, *Köröskocsoba*

Crocna: *Karathna*, *Alsóés Felsekorothna*, *Alsókrokna*, *Fesókronka*, *Crocna de Jos*, *Crocna de Sus*

Revetiș: *Revekes*, *Revekesz*, *Rékes*

Roșia: *Rossia*, *Kisrósa*, *Nagyrósa*, *Rósafalva*, *Borosrósa*, *Rossya*

Repere geografice – așezare geografică, hotare

Dieciul - este o comună din județul Arad, Crișana, România, situată pe malul drept al Crișului Alb, la o distanță de 100 km de municipiul Arad. Comuna Dieci este situată în Depresiunea Gurahonț, pe partea dreaptă a Crișului Alb și are o suprafață de 8469 ha. Din punct de vedere administrativ comuna este alcătuită din cinci sate: **Dieci** - sat reședință de comună situat la o distanță de 100 km față de municipiul Arad, **Cociuba**, **Crocna**, **Revetiș** și **Roșia**. Căile de comunicație ale comunei sunt -rețeaua de drumuri -DJ 708 -15 km-DC 10 km -cale ferată -acces gara Almas și halta Joia Mare. Amenajări hidroameliorative la 1 km pe Crișul Alb. Alimentare cu apă rețea de 3,3 km și canalizare 0,7 km la nivelul satului Dieci. Echipare energetică -rețele electrice în lungime de 50 de km.

Istoric

Prima atestare documentară a comunei Dieci apare în secolul al XV-lea, în jurul anului 1439, care făcea parte din întinsul domeniu al cetății Dezna; **Cociuba:** 1219, **Crocna** în 1553, **Revetiș** în 1553 și **Roșia** în 1528.

După unii istorici pe teritoriul comunei Dieci au fost descoperite trei tezaure alcătuite din monede de argint emise de cetățile grecești Dyrrachium și Apolonia, și se pare că aceste monede din secolul II al erei creștine au ajuns în Dacia pe calea schimbului comercial.

În conscripția de la 1744 a comitatului Arad, Dieciul apare consemnat ca și „cnezat” având 17 sate aparținătoare. În anul 1893 când s-au efectuat manevrele militare și s-a construit primul pod peste Crișul Alb, avem consemnat faptul că la aceste operațiuni a participat și Împăratul Francisc Iosif I, acesta a sosit în ziua de 9 septembrie în gara din Sebiș fiind întâmpinat de episcopul Ioan Mețianu al Aradului și episcopul greco-catolic Mihail Pavel de Gherla și Oradea, iar la 11 septembrie Împăratul a ajuns la Dieci pentru a urmări manevrele militare ce aveau să se desfășoare.

Începerea primei conflagrații mondiale nu a rămas fără ecou nici în Dieci, și de aici au fost tineri înrolați dar mai mare bucuire a fost în anul 1919 când armata română intră în comuna Dieci. Cel de al doi-lea război mondial a luat de la vatra dieceană un număr de 33 de tineri care s-au înrolat în armata română, 18 dintre ei au murit pe front iar 15 au fost dați dispăruți.

Satul **Cociuba** făcea parte din domeniul Losonczy în 1553. În 1574 satul era stăpânit de spahiul otoman Hasam. În 1579 era în proprietatea domeniului Korniss. În pofida vicisitudinilor, Cociuba supraviețuiește, fiind pomenită documentar și în 1597, 1613, 1619 și 1622. În 1792 erariul habsburgic vinde satul Cociuba.

Satul **Crocna** era stăpânit între 1553- 1561 de către domeniul Losonczy. Localitatea este consemnată documentar și în 1597 și 1602. În 1732 satul Cronca era în posesia ducelui de Modena.

Localitatea **Revetiș** era în posesia domeniului Losonczy între 1553-1561. În 1574 satul făcea parte din domeniul spahiului de Beliu. În 1579 și 1597 aparținea domeniului nobiliar Korniss. Localitatea este menționată documentar și în 1596, 1613 și 1622. În 1732 era stăpânit de ducele de Modena. În 1792 și 1804 a fost cumpărat de familia Königsegg.

Între 1553- 1561 satul **Roșia** făcea parte din domeniul Losonczy. Între 1579 și 1597 se afla în posesia domeniului Korniss. Satul este pomenit documentar și în 1619 și 1622. În 1645, locuitorii satului Roșia au făcut plângere împotriva turcilor din cauza tributului apăsător. În 1792 Roșia a fost cumpărată de familia Königsegg.

Evoluție demografică

Dieci: 1715- 16 familii; 1720- 9 familii; 1742- 15 familii; 1747- 32 familii; 1771-1786- 65 familii; 1828- 168 familii; 1851- 775 locuitori; 1857-1063 persoane; 1869- 1233 suflete; 1880- 978 locuitori; 1890- 1097 persoane; 1900- 1216 suflete; 1919- 1297 locuitori; 1922- 1184 persoane.

Cociuba: 1747-5 familii; 1771-1786- 17 familii; 1800- 10 familii; 1828 – 17 familii; 1851- 120 locuitori; 1869- 118 persoane; 1880- 100 suflete; 1890- 124 locuitori; 1900- 124 persoane; 1910- 112 suflete; 1922- 116 locuitori.

Crocna de Sus și de Jos: 1715- 11 locuitori; 1720- 25 persoane; 1742 – 25 suflete; 1747- 51 locuitori; 1771-1786- 129 familii ; 1800- 69 familii; 1828- 264 familii; 1851- 553 locuitori; 1857- 1039 persoane; 1869- 1066 suflete; 1880- 850 locuitori; 1890- 940 persoane; 1900-945 suflete; 1910- 1010 locuitori; 1922-1097.

Revetiș: 1715- 3 familii; 1720- 4 familii; 1742- 8 familii; 1747- 9 familii; 1771- 50 familii; 1800-121 familii; 1828- 107 familii; 1851- 430 locuitori; 1857-341 familii; 1869-560 familii; 1880-396 familii; 1890- 473 familii; 1900- 491 familii; 1910-568 familii; 1922-598 familii.

Roșia: 1715- 4 familii; 1720- 10 familii; 1747- 8 familii; 1771- 51 familii; 1800- 116 familii; 1828- 113 familii; 1851- 758 familii; 1857-637 locuitori; 1869- 693 persoane; 1880- 532 suflete; 1890-572 locuitori; 1900- 592 persoane; 1910- 627 locuitori.

Populația întregii comune Dieci: 1930- 3554 locuitori; 1956- 3364 persoane; 1966- 3011 suflete; 1977- 2475 locuitori; 1992 – 1883 persoane.

Conform recensământului efectuat în 2011, populația comunei Dieci se ridică la 1.490 de locuitori, în scădere față de recensământul anterior din 2002, când se înregistraseră 1.754 de locuitori. Majoritatea locuitorilor sunt români (95,97%), cu o minoritate de romi (1,68%). Pentru 2,15% din populație, apartenența etnică nu este cunoscută. Din punct de vedere confesional, majoritatea locuitorilor sunt ortodocși (79,93%), dar există și minorități de bapțiști (9,46%) și penticostali (6,38%). Pentru 3,09% din populație, nu este cunoscută apartenența confesională.

Biserica

Parohia Ortodoxă din Dieci este atestată documentar în anul 1692. La momentul respectiv se constituia dintr-o simplă biserică de lemn cu hramul *Bunavestire*, așezată pe *Dâmbul de la Caznari*. Prima atestare documentară a localității Dieci datează din anul 1613. Satele Cociuba și Roșia sunt atestate documentar în anul 1553, satul Crocna în anul 1448 și satul Revetiș între anii 1553-1561. În ceea ce privește data construirii Bisericii ea a fost ridicată între anii 1846 – 1848 de către comunitatea de ortodocși. Biserica este construită din piatră și var nestins, șarpanta din lemn, învelitoare din tablă, ulterior șarpanta a fost reabilitată, iar învelitoarea a fost înlocuită cu țiglă nouă. În perioada celor două războaie mondiale, au cazut pe câmpurile de luptă și dispăruți un număr de 70 de fii ai satului.

Târnosirea ei: – Biserica Ortodoxă Română din Dieci, a avut loc în anul 1851, și a fost săvârșită din încredințarea Consistoriului Eparhial și a arhimandritului Patrachie Popescu, în calitate sa de administrator al Eparhiei Aradului, protopopul Grigorie Lucaci al Ineului. Slujiri arhieresti: – 1755 episcopul Sinesie Jivanovici al Aradului, care vizitează toate parohiile aflate sub jurisdicția sa.

În anul 1817, parohia Dieci, a fost vizitată de arhimandritul Procopie Bolici, în calitate sa de administrator al Episcopiei Aradului, ulterior în anul 1878, a avut loc vizita canonică a episcopului Ioan Mețianu al Aradului, însoțit de protosinghelul Iosif Goldiș, viitorul episcop al Aradului, și un diacon. În ziua de 13 octombrie 1927 a efectuat o vizită canonică în parohia Dieci, episcopul Grigorie Comșa, iar la 30 septembrie 1956, sosește în Parohia Dieci, episcopul Andrei Magieru, însoțit de vicarul eparhial dr. Gheorghe Lițu, protopopul Alexandru Baba și Gheorghe Șerb, protopopul Gurahonțului. La 7 ianuarie 1972 a avut loc o vizită canonică care a fost făcută de episcopul + Teoctist Arăpaș, viitorul Partiarh al Bisericii Ortodoxe Române, însoțit de un numeros sobor de preoți, din care a făcut parte Ioan Popa, consilier eparhial, Emil Borza portopopul Ineului și alți preoți din zonă.

În luna octombrie 1979 a fost în vizită canonică arhierul – vicar Gherasim Hunedoreanul, iar la 26 mai 1985 Preasfințitul Episcop Timotei Sevcicu, care a poposit în mijlocul credincioșilor din Parohia Dieci, cu ocazia sfințirii celui de-al treilea clopot al bisericii, însoțit de preotul Iacob Bupte, consilier eparhial, preotul Ioan Brădeanu, protopop al Ineului, o altă vizită canonică s-a făcut în septembrie 1999 de către Preasfinția Sa. dr. Timotei Sevcicu, cu prilejul sărbătorii ”Întâlnirea cu fiii satului”.

Biserica Baptistă

În Dieci a existat o numeroasă comunitate a Cultului Baptist încă din anul 1906.

Învățământul

Prima școală din comuna **Dieci** a fost înființată în anul 1789 desfășurându-și activitatea doar până în anul 1791 și se reiau cursurile în anul 1811. În 1835 s-a construit localul școlii din Dieci. Cu prilejul recensământului școlar din anul 1877 se înregistrase prezența a 187 de copii de vârstă școlară, dintre care 102 copii între 6 și 12 ani. Învățătorul Ignatie Bugarinu era salarizat cu 180 florini și bunuri în natură.

Școala românească din Cociuba își deschide porțile în 1822. Școala românească din Crocna s-a înființat în 1817, având 18 elevi în 1824. În 1822/1823 la școala românească din Revetiș studiau 45 elevi.

În cadrul comunei Dieci funcționează următoarele instituții de învățământ : Școala cu clasele I-IV- Crocna, Revetiș, Școala cu clasele I-VIII Dieci, Grădinițe -Dieci, Crocna, Revetiș.

Ansamblul folcloric « Junii Crisului » cu participare frecventă la diverse concursuri și festivaluri de profil din toată țara.- -Bibliotecă comunală Dieci

În anul școlar 1876-1877 școala din satul **Crocna** era frecventată de 28 de elevi în clasele I-VI. Școala funcționa într-un local de piatră, construit în anul 1873 și acoperit cu șindrilă. Pentru predarea cunoștințelor agricole fusese amenajată o grădină. Salariul învățătorului Pavel Sărac consta din 147 florini și diverse bunuri în natură.

Școala din satul **Roșia** funcționa într-un local construit din lemn. Învățătorului i se asigura un salariu de 120 florini și diferite bunuri în natură, la care se adăugau beneficiile rezultate din dreptul de folosire a 16 iugăre de pământ. Învățătorul Rusu Lupei fusese chemat sub arme în primăvara anului 1877 și din cauză școala și-a încetat temporar activitatea.

Personalități .

Preotul Gheorghe Lupșa(1845-1920)

A fost o personalitate emblematică a vieții culturale și bisericești din această zonă. Gheorghe lupșa vede lumina zilei la 22 iulie 1845 fiind al șaselea copil din cei opt ai familiei Lupșa.Școala primară o face la Dieci iar la 10 ani este dus de păriți la Boroș-Sebiș să învețe

limba maghiară, între anii 1856-1859 îl găsim studiind la Arad unde învața limba germană. După absolvirea cursurilor preparandiale își desfășoară activitatea ca învățător la școala din Zimbri între anii 1862-1865. În toamna anului 1865 începe cursurile clericale la Arad pe care le absolvă în anul 1868. Se căsătorește cu Emilia Rusu, iar la câteva luni este hirotonit diacon iar după aproape două luni de zile este hirotonit preot pentru parohia Rădești. Datorită acestui erudit cleric avem prima lucrare monografică pe care o scrie în anul 1907 „*Cronica bisericii parohiale Dieci*”. A desfășurat și o bogată activitate pe plan social dar a luptat și pentru emanciparea națională, înființând în anul 1918 Consiliul Național Român al comunei Dieci. La vârsta de 75 de ani și cu o activitate neîntreruptă de 45 de ani trece la cele veșnice în ziua de 27 februarie 1920.

Preot dr. Pavel Vesa s-a născut în Dieci, în 23 aprilie 1955, fiind al treilea fiu al lui Pavel și Iosana, având ca frați pe Gheorghe și Ioan. În tradiția românească există convingerea că cei născuți în zi de praznic bisericesc vor deveni oameni cu o soartă deosebită, iar destinul deosebit al părintelui Pavel Vesa a reliefat cu prisosință aceste credințe. Prin activitatea profesională pe care a îmbrățișat-o în anii maturității – cea de preot și de istoric –, Pavel Vesa face parte dintr-o pleiadă ilustră de înaintași, care își trag rădăcinile din aceeași zonă geografică. Primul a fost Vasile Mangra, născut în 1850 la Săliște-Săldăbagiu, jud. Bihor. Un alt mare reprezentant al istoriografiei ecleziastice arădene, protopopul și istoricul Gheorghe Ciuhandu, s-a născut la data de 23 aprilie 1875 (în aceeași zi calendaristică cu părintele Pavel Vesa, exact cu 80 de ani înainte). Pavel Vesa a publicat două lucrări dedicate localității natale: *Din istoria comunei Dieci (jud. Arad) Contribuții monografice* (Editura Știrea, Arad, 1999, 219 pag.) și o ediție secundă, mult îmbogățită – *Comuna Dieci Monografie istorică* (Editura Mirador, Arad, 2009, 298 pag.). De asemenea, memoria locurilor natale poate fi regăsită în versurile poeziei *Amintiri*, dedicată momentelor plăcute petrecute în copilărie pe ulițele satului, versuri inedite care văd pentru prima dată lumina tiparului în paginile acestui volum. Consiliul Local al comunei Dieci a acordat părintelui dr. Pavel Vesa titlul de „*Cetățean de onoare*”, în anul 2009. Părinții săi, Pavel și Iosana Vesa, s-au străduit să-i ofere tânărului Pavel și celorlalți doi frați, Gheorghe și Ioan, o educație în spiritul ortodoxiei. De mic copil, Pavel a crescut pe lângă bisericuța din sat. După clasele primare și gimnaziul urmate la Arad (1962-1965) și în satul natal, Dieci (1965-1970), în perioada anilor 1970-1974 a urmat Liceul teoretic din Gurahonț. După absolvirea liceului, Pavel Vesa a ales să urmeze cariera preoțească, pleacând la Sibiu, unde urmează cursurile Institutului Teologic Universitar, specializarea *Teologie pastorală* în perioada 1975-1979. A avut șansa de a studia cu o impresionantă elită a învățământului teologic românesc, printre care amintim pe Ioan I. Ică senior, Mircea Păcurariu, Teodor Bodogae și alții. Studiile le-a finalizat prin susținerea lucrării de diplomă, având ca temă *Lăcașurile creștine de cult și dezvoltarea lor în decursul veacurilor*, la catedra de Liturgică și Artă creștină, sub îndrumarea pr. prof. univ. dr. Alexandru Moisiu.

După încheierea studiilor universitare este sfințit preot pentru parohia Lalașinț, comuna Bârzava din Protopopiatul Lipova, jud. Arad, unde activează în perioada 1979-1989. În perioada 1990-1991 este preot paroh la Dezna, Protopopiatul Sebiș, jud. Arad, apoi la Dieci, Protopopiatul Sebiș, jud. Arad între anii 1991-1995. Din august 1995 este numit preot duhovnic la Spitalul Clinic Județean din Arad, unde a activat până în ultimele clipe ale vieții. În perioada 1986-1987 a fost angajat ca arhivist al Episcopiei Aradului, unde a descoperit și studiat numeroase documente inedite. Timp de doi ani (1997-1998) a fost secretar de redacție la revista „*Teologia*” a Facultății de Teologie Ortodoxă din cadrul Universității „Aurel Vlaicu” din Arad. Pe lângă activitatea de preot, a fost și profesor de religie la prestigioase licee din Arad: Colegiul Național „Elena Ghiba Birta” (1995-1997), Colegiul Economic (1996-1999) și Grupul Școlar de Industrie ușoară (1998-1999). În anii universitari 1996-1997 și 1997-1998 a fost preparator la Facultatea de Teologie ortodoxă din

cadru Universității „Aurel Vlaicu” din Arad. În anul 1998 s-a înscris la doctorat de la Universitatea „Babeș-Bolyai” din Cluj-Napoca, îndrumător științific fiind prof. univ. dr. Nicolae Bocșan, tema aleasă spre cercetare fiind *Biserică, cultură, mentalități. Aspecte din istoria protopopiatelor arădene (1701-1918)*. Teza de doctorat a fost susținută la data de 5 noiembrie 2003. După susținerea tezei de doctorat a rămas prieten și apropiat colaborator al prestigiosului profesor clujean, Nicolae Bocșan, fiind angajat în funcția de referent științific la *Institutul de Istorie Ecleziastică* de pe lângă Catedra de Istorie Modernă a Facultății de Istorie-Filozofie din cadrul Universității „Babeș-Bolyai” din Cluj-Napoca. Printre colaboratorii apropiați ai preotului dr. Pavel Vesa se numără nume de marcă ale istoriografiei contemporane: Mircea Păcurariu, Cornel Sigmirean, Ioan Bolovan și alții. Pe plan familial, a avut o viață împlinită, fiind căsătorit cu Floare Vesa (născută Pop), cu care a avut un fiu, Pavel-Florin (născut în anul 1988). Intensa activitate de cercetare, care a presupus numeroase ore dedicate studiului documentelor de arhive, iar mai apoi munca de creație materializată în articole, studii și cărți, combinată cu oboseala, tensiunile și presiunea, toate determinate de mutarea bisericii de lemn din Groșeni pe noul amplasament din curtea Spitalului Clinic Județean de Urgență Arad au condus la degradarea sănătății fizice a preotului și cercetătorului Pavel Vesa. În dimineața zilei de 26 decembrie 2013, preotul dr. Pavel Vesa a decedat. Personalitatea și figura marcantă a părintelui dr. Pavel Vesa vor rămâne pentru totdeauna în amintirea celor care l-au cunoscut, drept cel mai mare istoric al Eparhiei Aradului din secolul XXI.

Opera

Geniul creator al părintelui dr. Pavel Vesa s-a materializat într-un număr de 20 de lucrări, publicate în timpul vieții, singur sau în colaborare, precum și una publicată postum. De asemenea, au văzut lumina tiparului sute de articole și studii publicate în volume colective sau în reviste de specialitate. Materiale în diverse faze de finalizare au rămas în manuscris. Dintre acestea a văzut lumina tiparului o lucrare importantă pentru istoriografia contemporană: *Clerici ortodocși arădeni și hunedoreni deținuți politici (1945-1989)* – apărută postum, în anul 2014. Preotul dr. Pavel Vesa a desfășurat o rodnică activitate științifică și publicistică, concretizată, pe lângă cele 21 de volume, prin publicarea a sute de studii și articole în volume colective și reviste de specialitate din întreaga țară (Arad, București, Cluj-Napoca, Deva, Caransebeș, Timișoara etc.). Munca de cercetare istorică a fost oglindită și în peste 100 de comunicări prezentate în cadrul unor simpozioane și sesiuni de comunicări naționale și internaționale organizate în țară (Arad, București, Timișoara, Oradea, Cluj-Napoca, Deva, Caransebeș, Lugoj, Bistrița, Sibiu, Reșița, Sebiș, Hălmagiu, Nădlac etc.). Listele bibliografice din prezentul volum cuprind lucrări, studii și articole ordonate din punct de vedere cronologic.

Volume publicate

Biserici de lemn de odinioară, Arad, Editura Gutenberg, 1997, 141 pag.

Din istoria comunei Dieci (jud. Arad) Contribuții monografice, Arad, Editura Știrea, 1999, 219 pag.

Văran, Ion, Hurezan, Pascu, Popovici, Mihai (coord.), *Arad – monografia orașului de la începuturi până la 1989*, co-autor, Arad, Editura Nigredo, 1999, 457 pag.

Biserici de mir arădene între tradiție și modernitate, Arad, Editura Mirador, 2000, 250 pag.

Vesa, Pavel, Ardelean, Radu, Giura, Lucian, *Emilian Micu, pelerinul cultural bănățean*, Sibiu, Editura Universității Lucian Blaga, 2000, 252 pag.

Incursiuni în istoriografia ecleziastică arădeană, Arad, Editura Gutenberg Univers, 2004, 207 pag.

Andrei Șaguna, Corespondență vol. I, studiu introductiv și note de Nicolae Bocșan, Ioan-Vasile Leb, Gabriel Gărdan, Pavel Vesa, Bogdan Ivanov, Cluj-Napoca, Editura Presa Universitară Clujeană, 2005, 568 pag.

Episcopia Aradului. Istorie. Cultură. Mentalități (1706-1918), teza de doctorat, Cluj-Napoca, Editura Presa Universitară Clujeană, 2006, 740 pag.

Episcopii Aradului 1706-2006, Arad, Editura Gutenberg Univers, 2007, 360 pag.

Clerici cărturari arădeni de altădată, Arad, Editura Gutenberg Univers, 2008, 502 pag.

Eparhia Aradului în perioada Episcopului Aradului Gherasim Raț (1835-1850), Arad, Editura Mirador, 2008, 563 pag.

Comuna Dieci. Monografie istorică, Arad, Editura Mirador, 2009, 298 pag.

Leb, Ioan-Vasile, Gârdan, Gabriel-Viorel, Eppel, Marius, Vesa, Pavel, *Instituții ecleziastice. Compendiu de legislație bisericească (secolul al XIX-lea)*, Cluj-Napoca, Editura Presa Universitară Clujeană, 2010, 360 pag.

Un bibliofil din Țara Zărandului: preotul Nicolae Butariu (1843-1890), Arad, Editura Mirador, 2010, 117 pag.

Episcopia Aradului între 1786-1830. De la ultimul Episcop sârb la primul Episcop român, Arad, Editura Arhiepiscopiei Aradului, 2010, 324 pag.

Protopop dr. Gheorghe Ciuhandu (1875-1947), Arad, Editura Arhiepiscopiei Aradului, 2011, 635 pag.

Vesa, Pavel, Ardelean, Petru M., *Preotul cărturar Nicolae Horga Popovici (1767-1811) al Seleușului*, Arad, Editura Arhiepiscopiei Aradului, 2011, 159 pag.

Felea, Ilarion V., *Opera vieții mele. Ziuar personal*, ediție îngrijită, note și studii de Cristinel Ioja, Ioan Tulcan, Pavel Vesa, Nicolae Marcu, Filip Albu, Arad, Editura Universității „Aurel Vlaicu”, 2012, 377 pag.

Învățământul teologic de la Arad (1822-1948), Deva, Editura Episcopiei Devei și Hunedoarei, 2013, 546 pag.

Eparhia Aradului în timpul episcopului Sinesie Jivanovici (1751-1768), Arad, Editura Arhiepiscopiei Aradului, 2013, 250 pag.

Pavel Vesa, *Clerici ortodocși arădeni și hunedoreni deținuți politici (1945-1989)*, Deva, Editura Episcopiei Devei și Hunedoarei, 2014, 184 pag.

2. Studii și articole de specialitate. Repere bibliografice selective

a. În volume colective

Sfintele Taine între prescripțiunile religioase și mentalitățile colective, în „Facultatea de Teologie ortodoxă la zece ani de existență. Simpozion aniversar”, coordonatori Ioan Tulcan și Mihai Săsăujan, Arad, Editura Universității „Aurel Vlaicu”, 2001, pp. 280-308.

Gheorghe Ciuhandu (1875-1947), istoric al Eparhiei Aradului, în „Slujitor al Bisericii și al Neamului. Părintele Prof. Univ. Dr. Mircea Păcurariu, membru corespondent al Academiei Române, la împlinirea vârstei de 70 ani”, editori Alexandru Moraru, Vasile Raus, Vasile Coțea Cluj-Napoca, Editura Renașterea, 2002, pp. 733-748.

Câteva aspecte privind căsătoria în protopopiatele arădene în secolele XVIII și XIX, în „Populație și societate. Studii de demografie istorică a Transilvaniei (secolele XVIII-XX)”, coordonatori Ioan Bolovan și Corneliu Pădurean, Cluj-Napoca, Editura Presa Universitară Clujeană, 2003, pp. 17-45.

Atribuțiile preotului în comunitate (sec. XVIII-XIX), în „Centru și periferie. Lucrările colocviului național, Bistrița 23-25 aprilie 2004”, coordonatori Corneliu Gaiu, Horațiu Bodale, Cluj-Napoca, Editura Accent, 2004, pp. 152-161.

Vesa, Pavel, Bocșan, Nicolae, *Andrei Șaguna și Episcopia Aradului în lumina corespondenței (1846-1865)*, în „Arhid. Prof. Univ. Dr. Constantin Voicu Dr. H. C. Universitatea Oradea – O viață în slujba Bisericii și a școlii românești”, București, Editura Institutului Biblic și de Misiune al Bisericii Ortodoxe Române, 2005, pp. 65-72.

Câteva considerații privind începuturile Episcopiei Aradului, în „Biserică și societate în Banat”, coordonatori Tamara Petrov, Viorel Dorel Cherciu, Timișoara, Editura Învierea, 2005, pp. 100-115.

Începuturile Episcopiei Aradului (1706), în „Istorie și spiritualitate ortodoxă în Episcopia Aradului 1706-2006”, Arad, Editura Universității „Aurel Vlaicu”, 2006, pp. 401-419.

Preotul cărturar Nicolae Horga Popovici din Seleuș (1767-1811), în „Biserică. Societate. Identitate. In honorem Nicolae Bocșan”, coordonatori Sorin Mitu, Rudolf Gräf, Ana Victoria Sima, Ion Cârje, Cluj-Napoca, Editura Presa Universitară Clujeană, 2007, pp. 83-91.

Biblioteca preotului dr. Gheorghe Ciuhandu (1875-1947). Încercare de reconstituire, în „Studii teologice dedicate ilustrului istoric sibian. Părintele Profesor Academician Dr. Mircea Păcurariu la împlinirea vârstei de 75 de ani”, coordonatori Nicolae Chifăr, Paul Brusnovschi, Sibiu, Editura Andreiana, 2007.

Frământările alegerii de episcop al Caransebeșului din primăvara anului 1920, în „Istorie și spiritualitate în Episcopia Caransebeșului”, Caransebeș, Editura Diecezană, 2008, pp. 120-135.

Comunitatea monahală de la Hodoș-Bodrog până la 1918, în „Rugăciune și Teologie”, Caransebeș, Editura Diecezană, 2009.

Începuturile publicisticii ecleziastice arădene (1814-1918)/The Beginnings of the Church Journalism in Arad, în „Simpozion Național de Presă Bisericească „Calea Mântuirii” la zece ani de la reparație (2000-2010). Importanța pastoral-misionară și culturală a presei bisericești în Ortodoxia românească”, coordonatori Ioan Tulcan, Filip Albu, Arad, Editura Universității „Aurel Vlaicu”, 2010, pp. 219-237.

Arhimandritul profesor dr. Iustin Iuliu Suciu de la Institutul Pedagogic-Teologic din Arad, în „90 de ani de administrație românească în Arad. Culegere de studii și comunicări”, coordonatori Doru Sinaci și Emil Arbonie, Arad, Editura „Vasile Goldiș” University Press, 2010, pp. 225-228.

Ctitori și binefăcători în mediul ecleziastic arădean (secolele XVIII-XX). Câteva considerații, în „Identitate și alteritate 5. Studii de istorie politică și culturală”, editori Constantin Bărbulescu Ioana Bonda Cecilia Cârja Ion Cârja Ana Victoria Sima, Cluj-Napoca, Editura Presa Universitară Clujeană, 2011, pp. 54-70.

Un episcop la cumpănă de veacuri: Iosif Ioan Goldiș al Aradului (1899-1902), în „Administrație românească arădeană. Studii și comunicări”, vol. IV, coordonatori Doru Sinaci și Emil Arbonie, Arad, Editura „Vasile Goldiș” University Press, 2012, pp. 255-280.

Legăturile Aradului cu Andrei Șaguna în lumină epistolară (1839-1873), în „Administrație românească arădeană, studii și comunicări din Banat-Crișana”, vol. V, coordonatori Doru Sinaci și Emil Arbonie, Arad, Editura „Vasile Goldiș” University Press, 2012, pp. 123-145.

Legăturile Episcopiei Aradului cu Sfântul ierarh Andrei Șaguna, Mitropolitul Transilvaniei, în lumină epistolară (1839-1873), în „Taină și comuniune”, Caransebeș, Editura Artpress & Editura Episcopiei Caransebeșului, 2012, pp. 380-399.

Dispute confesionale în Episcopia Aradului în cea de a doua jumătate a secolului al XVIII-lea și prima jumătate a celui următor, în „Administrație românească arădeană, studii și comunicări din Banat-Crișana”, vol. VI, coordonatori Doru Sinaci și Emil Arbonie, Arad, Editura „Vasile Goldiș” University Press, 2013, pp. 57-87.

Monografiile locale între istorie și istoriografie – cazul Arhiepiscopiei Aradului, în „Administrație românească arădeană, studii și comunicări din Banat-Crișana, 95 de ani de la Marea Unire”, vol. VII, coordonatori Doru Sinaci și Emil Arbonie, Arad, Editura „Vasile Goldiș” University Press, 2013, pp. 216-258.

Pavel Vesel, *Noi considerații privind biserica de lemn „Cuvioasa Paraschiva” din Groșeni (jud. Arad)*, în „Administrație românească arădeană. Studii și comunicări din Banat-Crișana”, vol. IX, coordonatori Doru Sinaci și Emil Arbonie, Arad, Editura „Vasile Goldiș” University Press, 2014, pp. 322-328.

b. **În reviste de specialitate**

Vinčențiu Babeș (1821-1907), personalitate marcantă a luptei de emancipare națională și bisericească a românilor și legăturile sale cu Aradul, în „Îndrumător bisericesc, misionar și patriotic”, Arad, 1987, pp. 67-72.

Biserici de lemn de odinioară din protopopiatul Lipova, în „Mitropolia Banatului”, Timișoara, an XXXVII (1987), nr. 1, pp. 36-45.

Preotul cărturar Nicolae Butariu (1843-1890), în „Mitropolia Banatului”, Timișoara, an XXXIX (1989), nr. 1, pp. 87-95.

Biserici de lemn de odinioară din protopopiatul Arad, în „Mitropolia Banatului”, Timișoara, an XXXIX (1989), nr. 3, pp. 84-90.

Din corespondența preotului dr. Ștefan Lupșa cu preotul dr. Gheorghe Ciuhandu, în „Arca”, Arad, an II, 1991, nr. 12 (23), pp. 13-14.

Trei decenii de la moartea istoricului Ștefan Lupșa (1905-1964), în „Relief”, Arad, 1994, nr. 21-23, pp. 8-9.

Biblioteca preotului Gheorghe Ciuhandu în lumina corespondenței, în „Relief”, Arad, 1994, nr. 24-26, p. 15.

Episcopul Grigorie Comșa al Aradului (1925-1935) în „Biserica și Școala”, Arad, an III (75), 1994, serie nouă, nr. 7, p. 3.

File din istoria vieții bisericești din Țara Zarandului (I), în „Biserica și Școala”, Arad, an IV (76), 1995, serie nouă, nr. 1-2, pp. 3-4.

File din istoria vieții bisericești din Țara Zarandului (II), în „Biserica și Școala”, Arad, an IV (76), 1995, serie nouă, nr. 3, pp. 3-4.

Din istoria vieții bisericești din Țara Zarandului (III), în „Biserica și Școala”, Arad, an IV (76), 1995, serie nouă, nr. 5, p. 2.

Din istoria vieții bisericești din Țara Zarandului (IV), în „Biserica și Școala”, Arad, an IV (76), 1995, serie nouă, nr. 8-9, p. 2.

Sesiune comemorativă la 120 de ani de la nașterea preotului dr. Gheorghe Ciuhandu, în „Biserica și Școala”, an IV (76), 1995, serie nouă, nr. 8-9, p. 4.

Pavel Vesa, Radu Ardelean, *Legăturile lui Aron Densușianu cu Emilian Micu*, în „Sargeția”, Deva, an XXVI/2 (1995-1996), pp. 183-193.

Biserici de lemn de odinioară din ținutul Ineului, în „Altarul Banatului”, Timișoara, an VII (XLV), 1996, serie nouă, nr. 1-3, pp. 95-112.

Biserici de lemn de odinioară din protopopiatul Sebiș, în „Altarul Banatului”, Timișoara, an VII (XLVI), 1996, serie nouă, nr. 7-9, pp. 103-114.

Dialog epistolar (I) Roman Ciorogariu – Gheorghe Ciuhandu, în „Cele Trei Crișuri”, Oradea, an VII, 1996, serie nouă, nr. 11-12 (80-81) noiembrie-decembrie, pp. 6-7.

Dialog epistolar (II) Roman Ciorogariu – Gheorghe Ciuhandu, în „Cele Trei Crișuri”, Oradea, an VIII, 1997, serie nouă, nr. 1-3 (82-83-84) ianuarie-martie, p. 4.

Din trecutul parohiei Dieci (jud. Arad), în „Altarul Banatului”, Timișoara, an VIII (XLVII), 1997, serie nouă, nr. 1-3, pp. 125-134.

Viața și activitatea episcopului Iosif Ioan Goldiș al Aradului (1836-1902), în „Altarul Banatului”, Timișoara, an VIII (XLVII), 1997, serie nouă, nr. 4-6, pp. 119-126.

Episcopul Iosif Ioan Goldiș (1899-1902) al Aradului: Activitatea pe tărâm cultural și școlar, în „Biserica și Școala”, Arad, an VI (78), 1997, serie nouă, nr. 4, p. 3.

Din corespondența lui Roman Ciorogariu cu Gheorghe Ciuhandu, în „Teologia”, Arad, anul I, 1997, nr. 2, pp. 108-115.

Pavel Vesa, Radu Ardelean, *O scrisoare a lui Emilian Micu către Ghenadie Enăceanu. Preocupări de istorie ecleziastică*, în „Teologia”, Arad, anul I, 1997, nr. 2, pp. 116-125.

Contextul istoric, bisericesc și cultural al apariției revistei „Biserica și Școala”, în „Teologia”, Arad, anul I, 1997, nr. 3-4, pp. 25-38.

Episcopul Procopie Ivașcovici al Aradului (1853-1873), în „Lumina”, Arad, 1998, serie nouă, nr. 1, pp. 23-24.

Perioada arădeană a episcopului Procopie Ivașcovici (1853-1873), în „Arca”, Arad, an IX, 1998, nr. 1, 2, 3 (94, 95, 96), pp. 81-88.

Alterități în relațiile dintre românii și sârbii arădeni la mijlocul veacului al XIX-lea, în „Arca”, Arad, an IX, 1998, nr. 10, 11, 12 (103, 104, 105), pp. 113-123.

Din trecutul parohiei Lalașinț (jud. Arad), în „Altarul Banatului”, Timișoara, an IX (XLVIII), 1998, serie nouă, nr. 1-3, pp. 124-130.

Biserici de lemn de odinioară din protopopiatul Ineu, în „Altarul Banatului”, Timișoara, an IX (XLVIII), 1998, serie nouă, nr. 4-6, pp. 153-159.

Atitudine și comportament la clerul arădean în veacul al XVIII-lea, în „Aradul cultural”, Arad, iunie 1998, pp. 25-38.

Din corespondența preotului dr. Gheorghe Ciuhandu cu Academia Română, în „Ziridava”, Arad, 1998, nr. XXI, pp. 383-394.

Protopopul Dimitrie Petrovici Stoicescu (1793-1861), în „Biserica și Școala”, Arad, an VII (79), 1998, serie nouă, nr. 4, pp. 2-4.

Biblioteca unui preot de sat din secolul al XIX-lea, în „Aradul cultural”, Arad, decembrie 1999, pp. 72-73.

Istoriografia vieții bisericești arădene din a doua jumătate a secolului al XIX-lea, în „Arca”, Arad, an X, 1999, nr. 1, 2, 3 (106, 107, 108), pp. 114-130.

Un istoric la cumpănă de veacuri: Vasile Mangra (1850-1918), în „Arca”, Arad, an X, 1999, nr. 4, 5, 6 (109, 110, 111), pp. 107-121.

Un istoric uitat: Ștefan Lupșa (1905-1964), în „Arca”, Arad, an X, 1999, nr. 7, 8, 9 (112, 113, 114), pp. 111-129.

Acțiuni premergătoare edificării unei biserici de mir (sec. XVIII-XIX), în „Arca”, Arad, an X, 1999, nr. 10, 11, 12 (115, 116, 117), pp. 107-133.

Antimise din veacul al XVIII-lea în părțile Aradului, în „Aradul cultural”, Arad, iunie 1999, pp. 83-86.

Un document de la mijlocul secolului al XVIII-lea despre viața ecleziastică din părțile Aradului. Conscripția episcopului Sinesie Jivanovici, în „Aradul cultural”, Arad, decembrie, 1999, pp. 97-100.

Biserica de lemn „Cuvioasa Paraschiva” din Groșeni (jud. Arad), în „Aradul cultural”, Arad, decembrie 1999, pp. 109-110.

Pavel Vesa, Radu Ardelean, Emilian Micu despre Dimitrie Țichindeal. Adăugiri, în „Altarul Banatului”, Timișoara, an XI (L), 2000, serie nouă, nr. 1-3, pp. 196-213.

Înmormântarea între ceremonialul bisericesc și mentalitățile colective, în „Aradul cultural”, Arad, iunie 2000, pp. 89-93.

Aspecte ale statutului social al clerului de mir în secolul al XVIII-lea, în „Aradul cultural”, Arad, decembrie 2000, pp. 99-106.

Modalități de instituire a clerului de mir în parohii (sec. XVIII-XIX), în „Arca”, Arad, an XI, 2000, nr. 10-11-12 (127-128-129), pp. 146-160.

Clerul – componentă a elitei românești, în „Aradul cultural”, Arad, iunie 2001, pp. 60-64.

Contribuții la cunoașterea bibliotecilor ecleziastice arădene în secolele XVIII-XX, în „Aradul cultural”, Arad, iunie 2001, pp. 129-143.

Cronici și monografii locale, în „Teologia”, Arad, an VI, 2002, nr. 1, pp. 125-149.

Cadrul identității ecleziastice: parohia, în „Arca”, Arad, an XIII, 2002, nr. 7-8-9 (148-149-150), pp. 187-199.

Pavel Vesa, Radu Ardelean, Corespondența lui Ioan Lupaș cu Gheorghe Ciuhandu, în „Aradul cultural”, Arad, 2002, nr. 1-2, pp. 131-145.

Protopopiatele arădene. Istoric și evoluție (1701-1918), în „Teologia”, Arad, an VII, 2003, nr. 1, pp. 136-162.

Originea socială a unor clerici ortodocși din părțile Aradului, în „Arca”, Arad, an XIV, 2003, nr. 1-2-3 (154-55-156), pp. 138-151.

Biblioteca preotului dr. Gheorghe Ciuhandu (1875-1947), în „Revista Teologică”, Sibiu, anul XVII (89), 2007, nr. 3.

Episcopia Aradului și mișcarea pentru separația ierarhică de Mitropolia de Carloviț în timpul episcopului Gherasim Raț (1835-1850), în „Revista Teologică”, Sibiu, anul XVIII (90), 2008, nr. 2, pp. 135-149.

Carte veche românească în bibliotecile parohiale arădene, în „Transilvania”, Sibiu, an XXVII, februarie 2008, nr. 2, pp. 47-51.

Andrei Șaguna și Aradul. Legăturile cu arhimandritul Patrachie Popescu, în „Tabor”, Cluj-Napoca, an II, februarie 2009, nr. 11, pp. 67-74.

Mănăstiri dispărute din părțile Aradului (sec. XI-XVII), în „Teologia”, Arad, an XIII, iulie-decembrie 2009, nr. 2, pp. 73-95.

Mișcarea pentru emancipare ecleziastică din Episcopia Aradului în primele decenii ale secolului al XIX-lea, în „Teologia”, Arad, an XIII, iulie-decembrie 2009, nr. 3-4, pp. 103-124.

Un episcop la cumpănă de veacuri: Iosif Ioan Goldiș al Aradului și Bihorului (1899-1902), în „Legea Românească”, Oradea, an XXI, 2010, serie nouă, nr. 3, pp. 10-19.

Academician Cornelia Bodea (1916-2010), în „Arca” Arad, an XXI, 2010, nr. 7-8-9.

Episcopul Ioan Meșianu al Aradului (1874-1898), în „Legea Românească”, Oradea, an XXII, 2011, serie nouă, nr. 3, pp. 11-16.

Episcopul Sinesie Jivanovici al Aradului și Oradiei (1751-1768), în „Legea Românească”, Oradea, an XXIII, 2012, serie nouă, nr. 1, pp. 6-19.

Mănăstirea „Sfântul Simion Stâlpnicul” de la Arad-Gai, ctitorie a episcopului Sinesie, în „Legea Românească”, Oradea, an XXIII, 2012, serie nouă, nr. 1, pp. 20-24.

Economie

Economia comunei este una predominant agrară, cu ambele sectoare componente bine dezvoltate. Cea mai importantă resursă exploatabilă a subsolului este andezitul - rocă magmatică deosebit de întrebuințată în construcții. În comuna Dieci se desfășoară următoarele activități:- în industrie:-exploatarea și prelucrarea lemnului din pădurile comunei, exploatarea

pietrei, din carierele de piatră, prelucrarea produselor lactate; -în agricultură -cultivarea terenului, creșterea animalelor, comerț, etc

Folclor, tradiții, obiceiuri Băieții poartă o *cămașă de in brodată la guler, mâneci și pe margini, izmene largi, un laibăr și pălărie*. La fete îmbrăcămintea este compusă din *spătoi și poale brodate, zadie cu cârpă de încins, cojoc și cârpă pe cap*.

Turism și agroturism – potențialul turistic al localității Dintre obiectivele turistice ale comunei, amintim biserica de lemn din secolul al XVIII-lea situată în satul Roșia și Muzeul etnografic din satul Revetiș . -turism : posibilitatea vizitării Mănăstirii Roșia și a cadrului natural al comunei

-posibilități de dezvoltare a agroturismului;

-servicii : de administrație locală, gospodărire comunală și locativă, poștă, telecomunicații, de protecție socială și asistență de specialitate și prestări servicii meșteșugărești;

Satul Cocioba

Prima atestare documentară despre satul Cocioba o avem din jurul anului 1219 și se numea Koczioba iar la 1553 se numea Kochyoba. În anii 1574, 1579, 1597, 1613 și 1619 satul se numea Koczioba iar în anul 1622 purta denumirea de Kochioba. Între anii 1647-1913 localitatea se numea KorosKocsoba, doar în anul 1828 poartă denumirea de Kotsaba. Din datele isotirce satul Cocioba era un cătun situat în apropierea vechii vetre a satului Revetiș dar cu timpul s-a dezvoltat ne avânt soarta altor sate care au dispărut s-au au fost asimilate de alte sate.

Satul Crocna

Satul Crocna apare doar după anii 1819-1828, când cele două cătune, Crocna de Jos și Corcna de Sus se vor contopi. Localitatea este atestată documentar în anul 1441 fiind menționată Crocna de Jos sau Also Karathno iar din anul 1448 apare menționată Crocna de Sus sau Felso Karathno. În 1597 avem denumirile Falso Korotna și Also Korotna iar la 1828 apare denumirea de Krokna. După sistematizarea satului denumirea localității era Krocna după cum apare în 1851 și Koroknya, Krokna (1913). Biserica din localitate este atestată documentar la anul 1894 și poartă Hramul Pogorârea Duhului Sfânt.

Satul Revetiș

Satul Revetiș este atestat documentar la anul 1553-156, având denumirea de Revekeș, chiar și în anul 1574 poartă această denumire iar în perioada anilor 1579-1597 și până în anul 1613 se numea Revekel iar din anul 1622 se va numi Revetiș De la începutul secolului XIX satul se mută de pe vechea vatră care se afla la sud-est de actuala vatră a satului, în apropierea malului drept al Crișului Alb. Motivul pentru care satul și-a mutat vechea vatră a fost datorită deselor inundații pe care le făcea Crișul Alb în perioadele de ploi mari.

Biserica din Parohia Revetiș, protopopiatul Sebiș, județul Arad, cu hramul „Adormirea Maicii Domnului”, a fost construită între anii 1890-1891, prin strădania vrednicului preot paroh Lazăr Dobrei și a tuturor enoriașilor localnici. În Revetiș a mai existat o Biserică de lemn construită în anul 1745 cu hramul Sfinții Ahangheli și care a dăinuit până la sfârșitul secolului al XIX-lea. O parte din obiectele de patrimoniu din această biserică de lemn se găsesc în colecția muzeală a Mănăstirii Sfântul Simeon Stâlpnicul din Arad-Gai. Ulterior s-a construit o altă biserică de lemn cu Hramul Adormirea Maicii Domnului la începutul secolului XIX-lea așezată pe malul drepr al Crișului Alb însă datorită inundațiilor frecvente întreaga vatră a satului se mută pe un nou amplasament iar în anul 1890 se începe construcția la actuala biserică din Revetiș. A fost construită în formă de navă, pe fundație de piatră, din cărămidă, acoperită cu tencuială cu stropi. Exteriorul este tencuit cu stropi, iar interiorul este pictat în tehnica „a fresco” de pictorii bisericești Jitariu Radu și Jitariu Alexandrina din Arad. Iconostasul și stranele sunt din lemn de stejar, sculptura fiind executată de meșterul Mircea Vasile din Sighetul Marmației.

Satul Roșia

Prima atestare documentară a satului Roșia o avem din anul 1528-Rossya, ulterior între anii 1553-1561 apar două sate cu acest nume: Roșia Mică și Roșia Mare, Kiș și Naghrosa ca mai târziu în anul 1619 să fie atestată doar o singură localitate nu Roșia. De asemenea satul Roșia mai este consemnat și în perioada anilor 1715-1913 sub denumirea de Boroșroșa iar în anul 1828 se numea Rossia.

Turism: *Muzeul etnografic* din satul Revetiș.

Bibliografie specifica

Bota, Nicoleta, *Aspecte mitico-simbolice surprinse în bocetele din Țara Zărandului (loc. Dieci)*, în "Zărandul", II, Arad, 2012, pp. 3-11.

Marco Gabriela Adina, Krizner Paul, *Preot Dr. Pavel Vesa (1955-2013). Istorie și Teologie*, Editura Tiparnița, Arad, 2014

Popeangă, Vasile, *Rețeaua școlară arădeană din anul 1877*, în Vasile Popenagă, *Studii din domeniul științelor educației*, Editura "Vasile Goldiș" University Press, Arad, 2007.

Vesa, Pavel, *Din istoria comunei Dieci (jud. Arad) Contribuții monografice* (Editura Știrea, Arad, 1999;

Vesa, Pavel, *Comuna Dieci. Monografie istorică*, Editura Mirador, Arad, 2009;

drd. Paul Krizner